

«Ο ρόλος των καλλωπιστικών φυτών στους νοσηλευτικούς κήπους»,

Γιδαράκου Μ., Βογιατζή Χ., Τσαλικίδης Ι.,
22^ο Επιστημονικό Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας της Επιστήμης των Οπωροκηπευτικών,
Πάτρα 19-21 Οκτωβρίου 2005

Περίληψη

Στη σημερινή εποχή που η εντατική χρήση της τεχνολογίας αποξενώνει τον άνθρωπο από το περιβάλλον του και επηρεάζει ή και καθορίζει το χαρακτήρα του, είναι αναγκαία, στο μέτρο του δυνατού, η επαφή του με τη φύση. Η ύπαρξη φυτών στον εξωτερικό χώρο ενός νοσηλευτικού ιδρύματος προσδίδει σε αυτόν ευχάριστη και οικεία εμφάνιση. Ταυτόχρονα βελτιώνουν το μικροκλίμα τόσο του κήπου όσο και του εσωτερικού του κτιρίου και παράλληλα αυξάνουν το ποσοστό και το συνολικό χρόνο χρήσης του κήπου τόσο από τους ασθενείς, όσο και από τους συνοδούς και το προσωπικό του ιδρύματος.

Τα φυτά τα οποία προτιμώνται έχουν κατά βάση σφαιρικό και κωνικό σχήμα, παράγουν αρωματικά άνθη, έχουν πολύχρωμα φύλλα ή το φύλλωμά τους κινείται και θροΐζει ακόμα και με ελαφρύ αεράκι. Η φύτευσή τους σε συστάδες διαφόρων φυτών δημιουργεί αντιθέσεις χρωματισμών, μορφών και επιπέδων και θεωρείται από τους χρήστες πολύ ενδιαφέρουσα. Επίσης, η δημιουργία αλέας μεγάλων δένδρων, τοποθετημένη με τρόπο που να επιστεγάζει τους κεντρικούς διαδρόμους, αποτελεί μια πολύ καλή προσέγγιση τόσο από σχεδιαστικής όσο και από πρακτικής άποψης. Φυτά με ιδιαίτερη μορφή, υφή ή χρώμα μπορούν, να αποτελέσουν πόλο έλξης σε ακριανά σημεία του χώρου ή να χρησιμοποιηθούν, για να τονίσουν εισόδους κτιρίων ή χώρων συνάθροισης. Καρποί, άνθη και φύλλα μπορούν, να χρησιμοποιηθούν από τους ασθενείς και τους εργοθεραπευτές και να αποτελέσουν μέρος της απασχόλησης. Παράλληλα τα φυτά αποτελούν ένα ενδιαφέρον θέμα συζήτησης των ασθενών με τους ψυχολόγους του ιδρύματος.

Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει, να δοθεί στη σωστή επιλογή των φυτών, καθώς πολλά από αυτά είναι αλλεργιογόνα, έχουν αγκάθια, περιέχουν τοξικά μέρη ή έλκουν σε σημαντικό βαθμό έντομα. Επίσης προσοχή επιβάλλεται, να δοθεί στη σωστή συντήρηση των φυτών και του γλοστόπητα και στην περισυλλογή τυχόν απορριμμάτων, καθώς η περιποιημένη εμφάνιση του χώρου είναι εξίσου σημαντική με τη σωστή μελέτη και κατασκευή του κήπου του ιδρύματος.

Εισαγωγή

Στη σημερινή εποχή που η εντατική χρήση της τεχνολογίας αποξενώνει τον άνθρωπο από το περιβάλλον του και επηρεάζει ή και καθορίζει τον χαρακτήρα του, είναι αναγκαία, στο μέτρο του δυνατού, η επαφή του με τη φύση. Για τον λόγο αυτόν η δημιουργία θεραπευτικών κήπων στα νοσοκομεία και τα διάφορα ιδρύματα είναι απολύτως απαραίτητη για τη βελτίωση της ψυχικής υγείας του ασθενούς, η οποία δεν εξαρτάται μόνον από τη φαρμακευτική θεραπευτική αγωγή, αλλά και την ψυχική ισορροπία, που μόνον το φυσικό περιβάλλον μπορεί, να δώσει.

Η ύπαρξη φυτών στον εξωτερικό χώρο ενός νοσηλευτικού ιδρύματος του προσδίδει ευχάριστη και οικεία εμφάνιση. Τα φυτά καταργούν την ψυχρή, τεχνοκρατική εμφάνιση των διαφόρων κτιριακών συγκροτημάτων και τα συνδέουν μεταξύ τους, ενώ παράλληλα

μειώνουν την ψυχολογική φόρτιση των νεοαφιχθέντων ασθενών και συνοδών τους. Ταυτόχρονα βελτιώνουν το μικροκλίμα τόσο του κήπου όσο και του εσωτερικού του κτιρίου και παράλληλα αυξάνουν το ποσοστό και το συνολικό χρόνο χρήσης του κήπου τόσο από τους ασθενείς, όσο και από τους συνοδούς και το προσωπικό του ιδρύματος.

Υλικά και Μέθοδοι

Με τη βοήθεια ερωτηματολογίου που περιελάμβανε «ανοικτού», «κλειστού» και «προκατασκευασμένου» τύπου ερωτήσεις πραγματοποιήθηκε έρευνα από αντιπροσωπευτικό δείγμα ιατρικού, νοσηλευτικού και παραϊατρικού προσωπικού του Γενικού Νοσοκομείου Γ. Παπανικολάου Θεσσαλονίκης για τον καθορισμό της προσωπικής άποψης των ερωτώμενων για τον υπάρχοντα κήπο του νοσοκομείου, τα προβλήματα τα οποία παρουσιάζει τόσο στη χρήση του από τους ιδίους όσο και από τους ασθενείς τους, τις βελτιώσεις οι οποίες μπορούν, να γίνουν, ούτως ώστε να γίνει ο κήπος πιο ελκυστικός, αλλά και πιο χρήσιμος ως θεραπευτικό εργαλείο. Επιπλέον διενεργήθηκαν συνεντεύξεις του παραϊατρικού προσωπικού του νοσοκομείου με ερωτήσεις πέραν αυτών, του ερωτηματολογίου για περαιτέρω διερεύνηση του θέματος και για εξασφάλιση περισσότερων χρήσιμων πληροφοριών. Αντίστοιχες συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν και σε διακεκριμένες περιπτώσεις ιατρών και νοσηλευτών, για τους οποίους διαπιστώθηκε κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου είτε ότι υπήρχαν αντικρουόμενες απαντήσεις, είτε ότι οι απόψεις και οι εμπειρίες τους πάνω στο θέμα έρευνας ήταν σημαντικές και άξιζαν επιπλέον διερεύνησης.

Αποτελέσματα- Συζήτηση

Από τα αποτελέσματα της έρευνας φάνηκε, ότι η ικανοποίηση του ερωτηθέντα από την υπάρχουσα βλάστηση του κήπου επιδρούσε καταλυτικά στη γενικότερη ικανοποίησή του από τη συνολική εμφάνιση του εξωτερικού χώρου του νοσοκομείου. Επιπλέον, η καλύτερευση της βλάστησης όσον αφορά στα είδη που αυτή περιέχει και στον τρόπο συνδυασμού τους, αποτέλεσε μια από τις συχνά αναφερόμενες προτάσεις βελτίωσης της εικόνας, αλλά και της χρήσης του κήπου.

Οι περισσότεροι χρήστες των νοσοκομειακών κήπων επιθυμούν, να υπάρχει αρκετή ποικιλία φυτών. Προτιμώνται ενδιαφέροντα σχέδια, οπτικώς περίπλοκα περιβάλλοντα, με διαφορά στην ένταση του φωτός, η οποία να δίνει την εντύπωση, ότι υπάρχουν ποικίλα περιβάλλοντα με την διαφοροποίηση της σκιάς και της σχετικής υγρασίας της ατμόσφαιρας και τη δημιουργία ενός μείγματος φυτών με διαφορετικά μεγέθη, ποικίλη υφή και άνθη. (Stoneham, 1997) Η πλειοψηφία των χρηστών θεωρεί πιο ενδιαφέρουσα την πυκνή φύτευση από την αραιή και το συνδυασμό και των τριών επιπέδων της φυτικής ανάπτυξης, δηλαδή των χαμηλών εδαφοκαλυπτικών και του γρασιδιού, των θάμνων και των δένδρων. Περιοχές χωρίς δένδρα, με θάμνους οι οποίοι όμως δε δίνουν ανθοφορία ή χρωματική διαφοροποίηση των φύλλων τους ή η ύπαρξη μόνον εδαφοκαλυπτικών φυτών χαρακτηρίζονται ως μονότονες ή γυμνές. Πιο συγκεκριμένα, το είδος φύτευσης με τη μεγαλύτερη προτίμηση ήταν: οι συστάδες με ποικιλία φυτών με ποσοστό προτίμησης 39,42%. Δεύτερη ερχόταν η φύτευση σε αλέες ίδιων φυτών με 31,59% και τελευταία η φύτευση με μεμονωμένα φυτά διάσπαρτα στο χώρο με ποσοστό προτίμησης 28,84%.

Η προτεινόμενη αναλογία που πρέπει να έχουν οι διάφοροι τύποι βλάστησης είναι: κάλυψη κήπου με δένδρα κατά 35% και παράλληλα κάλυψη επιφάνειας με ελεύθερο

χλοοτάπητα κατά 30%. Επίσης τα εποχιακά φυτά που χρησιμοποιούνται για να προσδώσουν χρώμα, άρωμα και διαφοροποίηση στις διάφορες εποχές του χρόνου αποτελούν ένα αγαπημένο στοιχείο του κήπου και προτείνεται, να αποτελούν το σημαντικό ποσοστό του 20% της βλάστησης. Τέλος οι θάμνοι αποτελούν την ομάδα με τη μικρότερη προτίμηση, καλούνται να καλύψουν μόνο το 15% της εκτάσεως του κήπου.

Στην ερώτηση ποια είναι η πιο σημαντική βελτίωση, που θα προτεινάτε για τη βελτίωση της υπάρχουσας βλάστησης, το 34,2% του συνόλου των ερωτηθέντων νοσηλευτών απάντησαν προσθήκη φυτών με έγχρωμο άνθος ή φύλλωμα και το 30,1% φύτευση φυτών, ούτως ώστε η θέα από τα παράθυρα να είναι πιο ελκυστική. Το 19,2% απάντησαν προσθήκη δένδρων για δημιουργία σκίασης, το 9,7% φύτευση αρωματικών ανθέων και το 6,8% αύξηση της εκτάσεως που καταλαμβάνει ο χλοοτάπητας. Όσον αφορά στο χρώμα το φυτών, ο κήπος προτείνεται να εμπεριέχει κατά 55,9% φυτά πράσινου χρώματος, 23,38% φυτά με φύλλωμα ή άνθος πολύχρωμα ή να δημιουργηθούν συνθέσεις φυτών που να προσδίδουν πολύχρωμο τόνο στο χώρο, 9,01% να αποτελείται από φυτά με κόκκινο φύλλωμα ή άνθη, 6,26% με κίτρινο χρώμα και ένα μικρότερο ποσοστό της τάξης του 4,84% από φυτά με μπλε φύλλωμα ή άνθη.

Τα φυτά με έντονη μυρωδιά είναι ένα βασικό στοιχείο του κήπου. Τα νοσοκομεία έχουν μια ιδιαίτερη οσμή, που μπορεί, να προκαλέσει φόβο, δυσφορία ή θύμηση τραυματικών εμπειριών σε μερικούς ασθενείς ή επισκέπτες. Το άρωμα μπορεί, να συνδυαστεί με τον προσανατολισμό μέσα στον κήπο, για παράδειγμα μπορεί, να ενισχύσει την αντίληψη ενός κεντρικού σημείου με την ύπαρξη φυτών με δακριτό, έντονο άρωμα. Φυτά των οποίων το φύλλωμα κινείται εύκολα, όπως της λεύκας, του μπαμπού και των αγρωστωδών είναι ευχάριστα και χαλαρωτικά. Σε συνδυασμό με το κελάρυσμα του νερού ή τις φωνές των ζώων τα φυτά συνεισφέρουν στη δημιουργία ήχων σε έναν "κήπο για αισθήσεις". Μπορούν επίσης, να είναι χρήσιμα σε διάφορες δραστηριότητες, όπως την παραγωγή βοτάνων, καρπών, σπόρων, φυλλώματος που θα χρησιμοποιηθούν αργότερα στην μαγειρική ή τη χειροτεχνία. (Gidaraku, 2000)

Λόγω του ολικού όγκου και της μεγάλης κλίμακας και της έκτασής του, το νοσοκομείο μπορεί, να έχει την εμφάνιση ενός παρεΐσακτου κτιρίου στον όλο χώρο, που το περιβάλλει. Η φύτευση κοντά και γύρω από αυτό μειώνει την αίσθηση, που προκαλεί και το ενσωματώνει με το περιβάλλοντα χώρο. Επίσης απαλλάσσει το νοσοκομείο από την αίσθηση του ινστιτούτου που έχει, δημιουργώντας ένα φυσικό τοπίο ή ένα σπιτικό περιβάλλον γύρω του, τόσο για τα άτομα που βρίσκονται εντός, όσο και για αυτούς που είναι έξω από το συγκρότημα. Τα μεγάλα δένδρα εκτός από την παροχή σκιάς προκαλούν μια αίσθηση προστασίας, θαλπωρής και σταθερότητας στους ασθενείς. Επιπλέον, τα φυτά μπορούν, να βοηθήσουν στη δημιουργία ενός κατάλληλου μικροκλίματος με τη παροχή σκιάς, τη βελτίωση της θερμοκρασίας και της σχετικής υγρασίας γύρω τους, τη μείωση της σφοδρότητας του ανέμου και την ηχομόνωση που προσφέρουν. (Kaye & Blue, 1997)

Η επιλογή του είδους των φυτών που θα εμπεριέχει ο κήπος πρέπει, να είναι προσεχτική. Συγκεκριμένα φυτά μπορούν, να έχουν κάποιο νόημα ανάλογα με την κουλτούρα και την ηλικία των ασθενών. Για παράδειγμα φυτά όρθιου σχήματος ανάπτυξης δε χαίρουν ιδιαίτερης εκτίμησης μέσα σε ένα νοσοκομειακό κήπο, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι παραθέτουν στα κυπαρίσσια, φυτό συνδεδεμένο στη Μεσόγειο με χώρους κοιμητηρίων. Το σχήμα του φυτού το σφαιρικό είχε τη μεγαλύτερη

προτίμηση με ποσοστό 23,38%, το αμέσως επόμενο σχήμα ήταν το κωνικό με 22,81% και κατόπιν το όρθιο με 21,85%. Το ποσοστό προτίμησης του κρεμοκλαδούς ήταν μόλις 17,53%, ενώ το θαμνώδες ήταν τελευταίο με ποσοστό 14,43%.

Γενικά απαιτείται, να ληφθεί υπόψη η γενική αντοχή των φυτών, η ελκυστικότητα που έχουν στις μέλισσες και οι πιθανές αλλεργικές ιδιότητες των φυτών λόγω της φύσης τους (ανεμοεπικονιαζόμενα) ή ως παρενέργεια ενός φαρμάκου. Η επιλογή των φυτών και η συντήρηση του χώρου χρειάζεται, να είναι τέτοια, ώστε να εξαλειφθεί κάθε μορφή κινδύνου για τους χρήστες του κήπου. Σε κλινικές με παιδιά, ηλικιωμένους ή ψυχιατρικούς ασθενείς φυτά με τοξικά μέρη πρέπει να αποφεύγονται παντελώς. Επίσης, χρειάζεται προσοχή στην ύπαρξη χαμηλών κλαδιών δένδρων ή θάμνων, τα οποία βρίσκονται σε σημεία, που μπορούν, να τραυματίσουν έναν ασθενή με προβλήματα όρασης. (Puddefoot, 1996)

Με βάση τα παραπάνω φυτά τα οποία προτείνονται είναι: για εδαφοκάλυψη του χώρου διάφορα αρωματικά τα οποία θα έχουν διαφορετικά χρώματα στους τόνους του γκρι και του πράσινου, θα διαθέτουν εξαιρετική υφή φύλλων, άρωμα και ποικιλόχρωμο άνθος, τα διάφορα είδη κυδωνιάστρων κυρίως λόγω της ανθεκτικότητας και των διακοσμητικών καρπών τους, τα υπέρικα λόγω του άνθους και της αντοχής τους και τα διάφορα εποχιακά φυτά που θα προσδώσουν χρώμα και εποχιακό ενδιαφέρον στον κήπο. Όσον αφορά την κατηγορία των θάμνων η φωτεινία, η ναντίνα, η αυκούμπα, το κότινους, η κόκκινη βερβερίδα και οι διάφορες ποικιλίες “Aurea” θα προσδώσουν χρώμα, ενώ η αμπέλια, ο κύτισσος, η μαώνια, η λαγκεστρέμια, η μανώλια, η φορσύθια, ο ιβίσκος και τα διάφορα βιβούρνα θα ανθίσουν σε διάφορες εποχές και η μπουτλέια και η καρυόπερις θα προσελκύσουν πεταλούδες με το άνθος τους.

Από δένδρα τα άτσερ με το σφαιρικό του σχήμα και τις μη αλλεργιογόνες ικανότητές τους θα φανούν πολύ χρήσιμα, ενώ η ιπποκαστανιά, το λυριόδενδρο, η κατάλληλη, η μανώλια θα ανθίσουν και η καλλωπιστική δαμασκηλιά εκτός από το άνθος της θα δώσει έναν ωραίο βυσσινί τόνο στον κήπο. Άλλα δένδρα που θα ζωντανέψουν τον νοσοκομειακό κήπο με τα χρώματά τους είναι το λεμονοκυπάρισσο, η αριζόνα, ο μπλε κέδρος, ο κίτρινος λιπόκεδρος. Η συχνή χρήση κυπαρισσιών, καρυδιών και δάφνης καλό είναι να αποφεύγεται λόγω του συμβολισμού που έχουν αυτά τα φυτά, οι τάξι και οι πικροδάφνες λόγω της τοξικότητάς τους και οι ακακίες, οι λεύκες και τα πλατάνια λόγω των αλλεργιογόνων ικανοτήτων τους.

Βιβλιογραφία

Gidarakou, M., 2000. Hospital outdoor areas transformed into healing places: Design to facilitate the recreation and therapy of in-patient children with physical disabilities. Master's dissertation, University of Newcastle upon Tyne, School of Architecture, Planning and Landscape:20-40.

Kaye, C. and Blue, T., The aids in health care. A palette of possibilities. Jessica Kinsley, London 1997.

Puddefoot, R., Spring 1996. Hard outdoor surfacing. Horticulture therapy: 1-4.

Stoneham, J., 1997. Health benefits. Landscape design 25: 23-26